

ИГРА КАО ЧИНИЛАЦ РАЗВОЈА ДЈЕЧИЈЕ ЛИЧНОСТИ

Младенка Јовановић

Апстракт: У овом раду биће истакнут значај игре за развој дјетета. Установиће се да игра благотворно утиче на интелектуални, али и физички развој дјетета, те уопште на формирање позитивне представе дјетета о самоме себи. Скретуће се пажња и на игру као вјерног друга дјете. Уочиће се спона измеђе игре и рада, што ће нагласити васпитни значај игре. Такође, на основу низа симптома који се јављају када игра изостане из живота дјетета, упутиће се јасна порука да је игра једнако дјетињство.

Кључне ријечи: игра, врсте игре, значај игре, игра и рад, посљедице ограничавања дјечије игре.

Увод

У свим облицима стваралачког изражавања, а посебно у игри, дјеца стварају симболе помоћу којих представљају стварност, што је значајна етапа у развоју њиховог мишљења. Стваралачке активности дјете унапређују више интелектуалних способности, попут радозналости, спремности за нова сазнања, спремности за испитивање своје околине, експериментисање без страха од грешака и сл. (Филиповић, 2011).

Људски живот је осмишљен само уколико је прожет стваралачким напорима. Зато је потребно створити такво окружење и услове који ће јачати све особине једне креативне личности, не би ли се развиле више продуктивне од репродуктивних способности. Способности продуктивне природе своје коријене имају још у дјетињству, када дјеца и формирају по први пут своју слику о свијету. Свако дијете је стваралац, а задатак одрасле особе је да прихвати дијете као такво, и да се побрине, колико је у њиховој моћи, за поменуто подстицајно окружење. Развој дјетета је сложен процес, а значај ликовног васпитања у таквом процесу има своју снагу, јер се кроз ликовне активности утиче на физички развој и развој чула, на когнитивни развој и развој интелигенције, социоемоционални развој, развој комуникације и стваралаштва, развој креативности (Филиповић, 2011).

Дјечије стваралаштво и игра могу се посматрати истим очима, јер дјечије стваралаштво, као ни игра, ни у ком случају није активност лишена правила. Баш супротно, већ по труду који дјеца улажу и значаја који придају ономе што раде, јасно је да њима управљају одређене унутрашње законитости које су строге исто толико колико и произвољне.

Све више се прихвата став да је креативност, као општељудски потенцијал и потреба, присутна у сваком дјетету, а да су дјеца, која не испољавају креативне особености, на неки начин угрожена, те да потпомагање цјеловитог развоја личности дјетета подразумијева и хармоничан однос развоја интелектуалног и емоционалног елемента личности дјетета (Филиповић, 2011).

Сама игра није довољна да би се дијете увело у сложен процес ликовног обликовања. Игра је једна од фаза тог процеса, а потребне су информације и искуство. Квантитативан процес уз игру доводи до квалитативних промјена јављањем креативних идеја и реализација. Игра ликовним елементима доприноси потпунијем и лакшем ликовном рјешавању креативних идеја коришћењем претходног искуства стеченог игром (Филиповић, 2011).

Особине игре

У игри је све могуће, па је игра одлично тло за развој самопоуздања, јер дијете може да буде нека од одраслих особа. Дијете кроз игру развија мисаоне способности попут концентрације, рјешавања проблема, контроле импулса, управља својим понашањем. Дијете расте заједно са

играма. Оне су јединствен и учинковит начин природног учења. Људска бића се рађају са импулсом за игру. Игра је биолошки, психолошки и социјално потребна. Игра чини темељ здравог развоја и добробити појединца и укупне заједнице. Дјеца и млађе особе, такође, имају потребу за игром (Кларин, 2017).

Игром се ученици упознају са правилима игре, елементима технике и тактике, стичу и проширују своја знања о организацији игара и такмичења. Као једно од најуспјешнијих васпитних средстава, игра доприноси изграђивању карактера кроз поштовање правила, однос према противнику, сарадњу са играчима, однос према судијама. Такве околности помажу наставнику да игром исправља могуће негативне особине ученика, али и да утиче на развој борбености, самодисциплине, другарства код својих васпитаника и др. Савремена подјела игара наводи двије основне групе: (а) стваралачке игре и (б) педагошке игре. Стваралачке игре се односе на дјецу предшколског узраста. Дијете само измишља садржај и одабира играчке за спровођење замисли, а садржаји игре зависе од средине у којој дијете живи. С друге стране, педагошке игре су игре одређеног садржаја, начина кретања и организације, и, осим тога, треба да прате физичке и психичке могућности ученика. Педагошке игре даље се дијеле на елементарне и спортске (Stević, 2018).

Врсте игре

Постоје различите класификације дјечије игре. Дјечија игра има шеснаест различитих лица, а она су:

1. симболичка игра – игра уз контролу;
2. груба игра – игре голицања и задиркивања које нису насилног типа;
3. социодрамска игра – садржи стварна или могућа искуства; као и личну и друштвену компоненту;
4. социјална игра (Слика 1а) – подразумијева игре са правилима, обично захтијевајући више играча; игра која наводи дјецу на разговор и на заједничко остваривање задатог циља;
5. креативна игра – дијете претвара неке познате везе у везе гдје су елементи другачије повезани; осмишља нове идеје служећи се маштом;
6. игра комуникацијом – игра ријечима, пантомима, шале;
7. драмска игра – учествовање у драмском догађају било као глумац или индиректно;
8. локомоторна игра (Слика 1б) – игре које захтијевају појачану моторику (скакање, прескакање, пењање и сл.);
9. дубока игра – односи се на понашање које чак угрожава живот; игре у којима се дијете учи да се снађе у ситуацијама преживљавања и учи да се суочи са страхом;
10. истраживачка игра – манипулативно понашање попут бацања, лупања, руковања са предметима;
11. игра фантазије – дијете тумачи стварност на свој начин, служећи се информацијама и искуствима из стварног живота;
12. имагинарна игра – игра у којој општеважећа правила не морају бити кориштена (дијете замишља да је неког занимања – различита друштвено прихватљива занимања);
13. мајсторске игре – играње изван куће (грађење тунела, прављење сњежних фигура и сл.);
14. игра објектима – коришћење физичких вјештина и координације, посебно када се осмишљавају нови облици кориштења старих предмета;
15. играње улога – дијете улази у различите улоге и то обично у улоге одраслих;
16. рекапитулацијска игра – игра која дјетету омогућава истраживање поријекла, историје, прича (Кларин, 2017).

Слика 1: Различите врсте игре: (а) социјална игра, (б) локомоторна игра.

Извор: <https://lafaboo.com/upload/publish/41/prve-drustvene-igre58aac25f2433d.jpg> (Слика 1а)
и <https://www.roditelj.org/sport-i-razvoj-dece/> (Слика 1б).

Све више се његује мишљење да је креативност присутна у сваком дјетету. Такође, већ је увријежено мишљење да се у дјечијој игри види прототип стваралаштва. Бројни аутори говоре о игри као о стваралачком изражавању, успостављању нових релација и креативном систематизовању искуства одређујући стваралаштво као способност играња мисаоним операцијама (Филиповић, 2011).

Дијете функционише другачије од одраслог умјетника, јер настоји да пронађе властити израз према свијету, према другим људима и према самоме себи, на начин да је усредсређено на сам процес стварања, а не на резултате таквог процеса. Дијете је окупирано процесом руковања неким материјалом, а дефинисање рада, тј. говорење шта рад представља одлази у други план, на крају стваралачког процеса, или одређивање такве намјене сасвим изостаје (Филиповић, 2011).

Када је ријеч о школском узрасту, мисија игре јесте да што лакше преведе ученике из слободне активности на организовани режим школе. Игра доприноси у формирању lika дјетета. Дјеца кроз игру развијају машту, пажњу, памћење, мишљење, стрпљење, истрајност, као и сампоуздање, одлучност, смисао за рад у заједници постају предузимљива (Stević, 2018).

Значај игре

Игра представља саставни дио живота дјетета, због тога не треба умањити њен значај. Игра уопште није само разбигра и разонода, како се то у прошлости сматрало, него активност која доприноси cjелокупном развоју дјечије личности. У игри се дијете развија на физичком и психичком плану, усваја правила понашања, стиче основна знања и оспособљава се за естетско доживљавање и изражавање (Стојановић, 1996).

Ликовна умјетност, а и сама игра, може да обезбиједи прилику за раст неколико важних подручја личности, а то су: развој чула, креативни развој, флуентност у мишљењу, емоционални раст, способност за суочавање са новим ситуацијама, оспособљавање за изражавање лијепих или ружних осјећања, али и интелектуални, друштвени и естетски развој (Филиповић, 2011). Дјечије игре су бројне, а разликују се према своме садржају, тематици и начину извођења. Подјела игара врши се према:

- (а) узрасту ученика,
- (б) учесницима у игри,
- (в) задацима игре и
- (г) способностима које различите игре развијају и сл. (Стојановић, 1996).

Игре су сачињене од различитих елемената кретања којима се развија и усавршава моторика ученика. Задатак учитеља је да код дјеце ствара навику да им игра постане незаобилазни дио свакодневице. Игре утичу позитивно на рад унутрашњих органа, одмарају мозак, обнављају нервни систем. Кретање је основни стимуланс за развој апарата за кретање као и за развој унутрашњих органа (Stević, 2018).

Сарадња са дјецом у игри

Ако дијете научи да се правилно понаша у игри, да уочава појединости, да запази оригиналне идеје, да се несебично радује са другом дјецом, да исказује саосјећање, уколико околност буде таква, може се рећи да су се стекли неки предуслови за укључивање у интеракцију са дјецом. То су и први елементи сарадње. Партнерство васпитача/учитеља има посебну вриједност када је ријеч о интровертној дјечи. Постоје случајеви када је интензитет партнерства између васпитача и дјеце такав да се у датим околностима брише дјечије признавање васпитача као јачега, компетентнијега и надмоћнијега (Dobud, 2005).

Добри и напредни породични односи стварају подстицајно окружење за развој дјетета, а топла породична атмосфера доприноси стицању осјећаја припадности. Предуслов доброг функционисања породице јесу повезаност свих њених чланова, породична флексибилност и демократични односи. Одржавању добре породичне климе значајно доприносе позитивно емоционално окружење, међусобно прихватање и подршка (Nenadić-Bilan, 2014). Заједничко вријеме неке породице подразумева вријеме за заједничке оброке, вријеме за заједничко обављање кућних послова, али и вријеме за заједничку игру и хобије, вријеме за шетњу и сл. (Слика 2) Вријеме које родитељи и дјеца проведу заједно добро је и за дјецу и за цијелу породицу. Заједничке активности породице оснажују дух заједништва, а заједништво представља камен темељац у израстању дјеце у здраве и потпуне личности. Дјеца је вријеме проведено са родитељима потребно више од материјалних ствари (Nenadić-Bilan, 2014).

Слика 2: Родитељи са дјецом у игри.

Извор: <https://centarproventus.hr/zasto-je-roditeljima-tesko-igrati-se/>

Иако у убрзаном начину живота није увијек могуће ни лако свакодневно издвојити вријеме за игру са дјететом, осим времена за игру, потребно је планирати и сам квалитет тог времена. Узимајући у обзир околности данашњице, чини се да је и родитељима потребна помоћ за добро организовање заједничког времена, тј. времена у којем ће реализовати претходно испланиране заједничке игре у кругу породице, родбине и пријатеља. Заједничко ручање или вечерање, без електронских уређаја као главних звијезда окружења, стварају услове да породица разговара и размјењује мишљење, а управо такви услови успостављају чврсте везе између родитеља и њихове дјеце. Nenadić-Bilan (2014) наводи да су истраживања широм свијета потврдила чињеницу да заједнички оброци оснажују породичне везе и доприносе укупном и позитивном развоју дјетета.

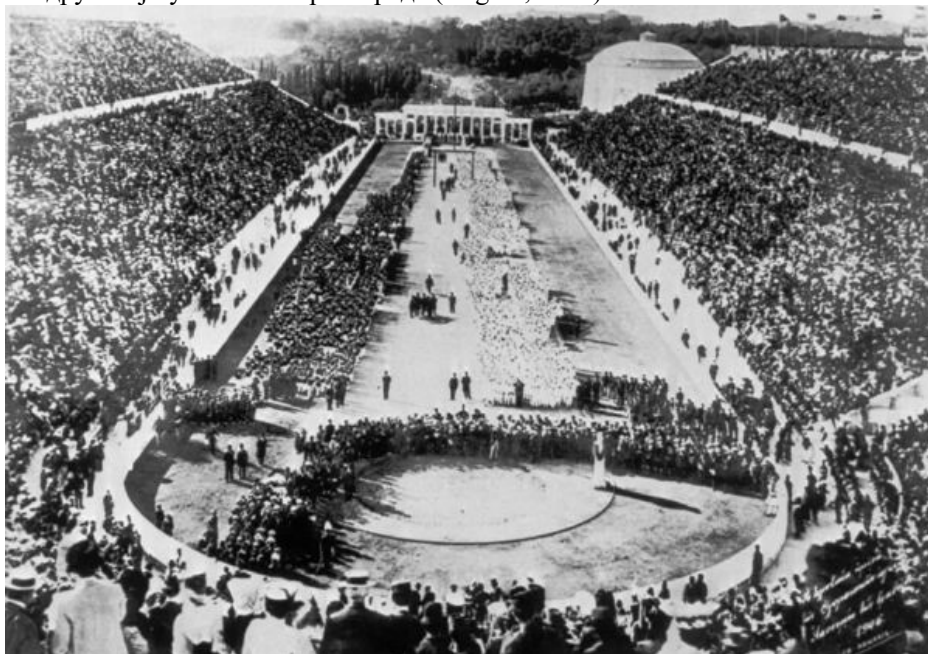
Однос игре и културе

Према свом облику, култура настаје из игре, а култура се, према Huizinga (1992) већ у почетку „игра”. Чак и дјелатности које су биле усмјерене на испуњавање основних животних

потреба, као што је то био лов у давним временима, имале су контуре игре. Игром је живот у заједници добијао већу вриједност, јер је играњем заједница изражавала своје схватање свијета и живота уопште. У односу култура–игра, игра је изворнија, док је култура само ознака препознатљива за одређени историјски период.

Игра и рад

Аристотел доводи игру у везу са радом. Игра, према Аристотелу, није рад, него прекид рада, који служи као лијек против мучног и напорног рада. Али ни циљ рада није сам рад, него управо доколица. Он упућује на отуђени карактер рада, јер, како тврди, не даје духу слободу и чини га ниским, па рад не сматра достојним слободног човјека. Према Аристотелу: *игра је уживање, игра је опуштање, и игра је одмор* (Слика 4). Односом игре и рада бавили су се социјалисти утописти, а проблемом отуђености човјека се посебно занимао Карл Маркс, који је указивао на другачији угао посматрања рада (Vognar, 1986).

Слика 4: Одржавање олимпијских игара у античко доба.

Извор: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/olimpijske-igre>

Индивидуализовани и флексибилни програм игара

Ако је дијете слабије у неком подручју или се нарочито занима за једну одређену категорију, препорука је да се чешће играју игре из те категорије. Дијете можда неће жељети играти одређену игру један дан, али ће одлучити да игра исту игру неки други дан. Такав флексибилан приступ је осмишљен ради задовољавања потреба сваког дјетета понаособ. Читав систем игара је направљен тако да се прилагоди јединствености сваког дјетета. Многе активности које данас сматрамо кориснима и образовно стимулишућима, ослањају се на начин живота породица у ранијим временима. У тим ранијим временима породице су живјеле у близини, па су тако бабе и дједови, стрине и стричеви, родице и рођаци били спремни да притекну у помоћ у бризи о млађим члановима породице или родбине. Родбина је, дакле, разговарала са дјететом, пјевали су пјесмице, причали или читали приче. Дјеца су са одрастањем постајала и помагачи у домаћинствима, а такво ангажовање, као и игре, значајно је доприносило развоју сва четири развојна подручја: (а) когнитивно, (б) моторичко, (в) друштвено и (г) језичко (Goldberg, 2002).

Дјетињство ствара нове представе о себи, које ће садржати и позитив и негатив, лице и наличје. Али, за дјетињство је посебно важно да слика о себи, и то позитивна, буде подстицај за даљи развој и за остваривање себе и личне аутономије (Dobud, 2005).

Дијете као истраживач

Дијете почиње са истраживањем од свога доласка на свијет. Како дијете расте, расту и његове истраживачке намјере. За развој дјетета од користи су повремени разговори, сусрети, демонстрације и размјене улога.

Предмети дјечијих акција истраживања и изражавања на простору вртића, школе и дома у којем живе су:

- играчке и предмети за игре намјенски припремљени и пригодни предмети и материјали; осим лутака и других представника живих бића, наводе се и различити грађевински елементи (Слика 4а);
- природни садржаји из околине блиске дјечи (Слика 4б);
- одложени и одбачени предмети најразличитијих особина и намјене;
- аудиовизуелна средства (ТВ, радио и видео), сликовнице, књиге, илустрације и сл. (Dobud, 2005).

Слика 4а: Игре скакања и прескакања.

Слика 4б: Истраживачки дух дјече.

Извор: <https://www.mlijecnizub.hr/resources/files/mlijecnizub.hr/images/articles/images/80/ucenjeusumi.jpg>
(Слика 4а) и

<https://www.bebe.hr/syst/wp-content/uploads/2024/03/full-shot-kids-exploring-nature-together-1200x700.jpg>
(Слика 4б)

Дијете учи у додиру са околином. Зато, ако је околина насилна, дијете ће обично помислити да је такво понашање исправно и нормално. Родитељска улога поново добија на значају. Да би се спријечиле нежељене посљедице коришћења интернета (Слика 5), потребно је да родитељи појачају своју пажњу и да надгледају садржај који дијете прати и да ограничавају вријеме које дијете проводи на интернету (Klarin, 2017).

Слика 5: Сусрет дјетета са вјештачком интелигенцијом.

Извор: <https://nauka.telegraf.rs/fizika/3819858-koriscenje-vestacke-inteligencije-rizicno-po-bezbednost-dece-na-internetu>

Посљедице ограничавања дјечије игре

Превелико страховање родитеља за своју дјецу, довело је до ограничавања и спутавања дјечије игре, а посебно игре изван куће. Неке од посљедица су:

- ❖ недостатак социјалних вјештина – немогућност дјетета да се игра ван куће смањује могућност развијања или усавршавања комуникацијских вјештина и овладавање способноћу самоконтроле;
- ❖ поремећај пажње;
- ❖ рањивост дјетета – услед родитељског условљавања дјетета успјехом, дјеца постану превише осјетљива, а тиме и рањива;
- ❖ гојазност – дјеца су гојазнија, јер се не играју на отвореном простору колико је то за њихов развој потребно;
- ❖ анксиозност и депресија – до наведених психичких поремећаја долази када су дјеца спријечена да се играју;
- ❖ слабљење креативности и способности маштања – до наведених стања долази услед одсуства игре, а познато је да игра значајно подстиче креативност;
- ❖ неприлагодљивост – уколико дође до изостајања игре у животу дјетета, дијете неће бити спремно да коригује своје понашање (јер није томе учено), нити да уважи потребе других;
- ❖ Избјегавање ризика – презаштићена дјеца немају ни прилике да провјере своје границе у понашању, а као нежељени ефекат такве околности јавља се слабо прилагођавање дјетета условима средине у којој живи (Klarin, 2017).

Закључак

Из свега наведеног може се закључити да је игра неизоставан дио живота сваког дјетета. Уколико желимо да дјеца израсту у стабилне, одговорне и здраве личности, потребно им је омогућити да се играју. Да ли ће се дјеца играти у парку, сама са собом или учествовати у игри са другом дјецом, није толико значајно. Од већег је значаја то да дјеца имају своју активност, свој посао који ће их одвести у далеки, измаштани и, прије свега, сигурни свијет. Родитељи неће изгубити од свог ауторитета уколико неко своје слободно вријеме одвоје да се придруже својим малишанима у безбрижној, а ипак изграђујућој дјелатности, игри. Важно је процијенити у којој игри се дијете најбоље сналази, и његовати управо играње те игре. Поред вјештачке интелигенције, која поробљава вријеме и простор, игра напољу, тако једноставна, постаје и толико јединствена. Игра је и вид терапије, па уколико би неко намјеравао да уклони игру од дјеце или да је ограничи, то би, у практичном смислу, био одраз непријатељства. Родитељи, васпитачи и учитељи, осим што кроз игру постижу остваривање образовних и функционалних циљева, треба да његују игру као метод изграђивања здраве личности дјетета. Колико је игра значајна говори и податак о датирању игре, а то је још античко доба. Игра је саставни дио живота сваког дјетета, дио дјечијег дана, као и лијепих успомена када то исто дијете једног дана одрасте и када мјесто игре у дневном распореду наметљиво заузме рад. Због свега наведеног, треба се потрудити да игра остане најбољи пријатељ дјеце!

Summary

From all of the above, it can be concluded that play is an indispensable part of every child's life. If we want children to grow into stable, responsible and healthy individuals, they need to be allowed to play. Whether the children will play in the park, alone or participate in the game with other children, isn't so important. It is of greater importance that children have their own activity, they own work that will take them to a distant, imaginary and, above all, safe world. Parents will not lose their authority if they take some of their free time to join their little ones in a carefree, yet constructive activity, play. It is important to assess which game the child is best at, and nurture the playing of that game. In addition to artificial intelligence, which enslaves time and space, outdoor play, so simple, becomes so unique. Play is also form of therapy, so if someone intended to remove play from children or limit it, that would, in a practical sense, be a reflection of hostility. Parents, educators and teachers, in addition to achieving educational and functional goals through play, should nurture play as a method of building a child's healthy personality. How important the game is is also shown by the data on the dating of the game, which is still ancient times. Play is an integral part of every child's life, a part of child's day, as well as beautiful memories when the same child grows up one day and work takes the place of play. Because of all the above, we have to make an effort to make the game the best friend of children!

Литература

1. Bognar, L. (1986). *Igra u nastavi na početku školovanja*. Zagreb: Školska knjiga. str. 8, 261.
2. Goldberg, S. (2003). *Razvojne igre za predškolsko dijete*. Lekenik: Ostvarenje. str. 22, 23.
3. Dobud, D. (2005). *Malo dijete – veliki istraživač*. Zagreb: Alinea. str. 22, 25, 26, 37, 38.
4. Klarin, M. (2017). *Psihologija dječje igre*. Zadar: Sveučilište u Zadru. str. 6, 18, 21, 32, 43, 44. i dr.
5. Nenadić-Bilan, D. (2014). *Roditelji i djeca u igri*. Školski vjesnik: Časopis za pedagošku teoriju i praksu, 63, 1-2, 107-117. str. 109, 111, 115.
6. Stević, D. (2018). *Metodika nastave fizičkog vaspitanja*. Bijeljina: Pedagoški fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu. str. 74, 75.
7. Стојановић, Г. (1996). *Настава музичке културе од I до IV разреда основне школе. Приручник за учитеље и студенте учитељског факултета*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства. стр. 51.
8. Филиповић, С. (2011). *Методика ликовног васпитања и образовања*. Универзитет уметности у Београду. Београд: KLETT. стр. 19, 23, 24, 25, 40, 47, 49, 56, 57-68. i dr.
9. Huizinga, J. (1992). *Homo ludens*. Zagreb: Naprijed. str. 47.

Play as a factor in building a child's personality

Abstract: This paper will highlight the importance of play for child development. It will be found that play has a beneficial effect on intellectual development, physical development and in general on formation of a child's positive self-image. Attention will also be drawn to the game as a loyal friend of the children. The bond between play and work will be noticed, which will emphasize the educational importance of play. Also, based on a series of symptoms that occur when play is absent from a child's life, it will send a clear message that play equals childhood.

Key words: game, types of game, importance of game, play and work, consequences of restricting children's play.